

Wprowadzenie

Niekorzystne trendy demograficzne oraz zmiana struktury i społecznej funkcji rodziny, jaka nastąpiła w wyniku migracji zarobkowej, stały się dla ustawodawcy wyzwaniem w kontekście zapewnienia opieki instytucjonalnej osobom, które jej wymagają ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu. Jakkolwiek przepisy obowiązujące od 1 maja 2004 r. ustawy o pomocy społecznej ustanawiają podstawy prawne dla funkcjonowania alternatywnych do całodobowej opieki rozwiązań wspierających osoby potrzebujące, takich jak usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze realizowane w miejscu zamieszkania osoby wymagającej wsparcia, różnego rodzaju ośrodki wsparcia (środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy samopomocy, noclegownie, jadłodajnie, kluby samopomocy), a także rodzinne domy pomocy, statystyki prezentowane zarówno przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, jak i Główny Urząd Statystyczny wyraźnie wskazują, że najintensywniej wykorzystywanym w omawianym zakresie instrumentem wsparcia jest kierowanie do domu pomocy społecznej (DPS).

Dostrzegając, jak istotną rolę w systemie pomocy społecznej odgrywają domy pomocy społecznej i wychodząc naprzeciw wyzwaniom, jakie niesie ze sobą ich funkcjonowanie i organizacja pracy w DPS, autorki, przy wsparciu Wydawnictwa Difin, zdecydowały się na kompleksowe opracowanie prawnych aspektów działania tych placówek. Jednocześnie należy zastrzec, że funkcjonowanie domów pomocy społecznej wiąże się z konglomeratem zagadnień, nie tylko o charakterze prawnym, ale także socjologicznym, medycznym, psychologicznym czy ekonomicznym, które są przedmiotem badań przedstawicieli wskazanych dyscyplin. Oddawana do rąk Czytelników publikacja jest trzecim wydaniem książki, która po raz pierwszy ukazała się przeszło dziewięć lat temu. Okres, jaki upłynął od wydania ostatniej aktualizacji niniejszej pozycji w 2016 r., był czasem dynamicznych zmian w przepisach

prawnych regulujących analizowaną materię, co musiało znaleźć odzwierciedlenie w treści przygotowywanego kolejnego wydania książki. Nie sposób również było nie uwzględnić w trzecim wydaniu publikacji zmian w przepisach związanych z organizacją i funkcjonowaniem domów opieki społecznej, wprowadzonych w związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2. Niezmieniona pozostała koncepcja książki i jej struktura, które – uwzględniając, iż publikacja doczekała się trzeciego wydania – wydają się trafne.

Zważywszy, że pobyt w domu pomocy społecznej ma w założeniu stanowić substytut funkcjonowania jednostki w domu rodzinnym, a także biorąc pod uwagę, że do DPS kierowane są osoby, które nie mogą samodzielnie funkcjonować w życiu z uwagi na swój wiek, niepełnosprawność lub chorobę, ustawodawca, regulując funkcjonowanie tych jednostek organizacyjnych, kierował się przede wszystkim koniecznością zapewnienia ich mieszkańcom bezpieczeństwa.

Z tego względu kluczowe znaczenie ma, poruszana w rozdziale I, problematyka tworzenia domów pomocy społecznej. Ustawodawca zdecydował się w tym zakresie na konstrukcję obowiązku uzyskania zezwolenia wojewody, niezależnie od kategorii podmiotu, który się o nie ubiega. Zważywszy na postępującą prywatyzację realizacji zadań publicznych, w tym również w obszarze pomocy społecznej, omówiono także zlecenie zadań z zakresu prowadzenia DPS przez jednostki samorządu terytorialnego podmiotom niepublicznym.

Z uwagi na to, że umieszczenie w DPS osoby potrzebującej wsparcia jest jej prawem, wywodzonym także z konstytucyjnego prawa do zabezpieczenia społecznego, w rozdziale II przeanalizowano przesłanki aktualizujące potrzebę umieszczenia danej osoby w DPS. W tej części rozpatrzono również zasady ponoszenia opłat za pobyt w DPS.

Kolejne trzy rozdziały poświęcono problematyce realizacji potrzeb mieszkańców DPS. W pierwszej kolejności omówiono przepisy zabezpieczające potrzeby bytowe, z uwzględnieniem regulacji dotyczących miejsca zamieszkania, wyżywienia, infrastruktury w DPS, następnie formy realizacji usług opiekuńczych oraz wspomagających. W kolejnym rozdziale przedstawiono możliwość zapewnienia dostępności i realizacji świadczeń zdrowotnych w DPS, z uwzględnieniem prawa mieszkańców DPS do świadczeń opieki zdrowotnej w systemie powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego. W niniejszym rozdziale przeprowadzono również analizę aktualnych form realizacji świadczeń zdrowotnych udzielanych pensjonariuszom DPS nie tylko w formie bezpośredniej przez personel medyczny, ale też w formie teleporady.

Niewątpliwie właściwa realizacja zadań DPS determinowana jest, co przesądza prawodawca, zatrudnieniem odpowiedniego personelu, dlatego w rozdziale VI zawarto analizę ram prawnych zatrudniania pracowników w DPS. Zważywszy, że praca może być świadczona nie tylko na podstawie zatrudnienia, rozdział VII przedstawia regulacje prawne dotyczące współpracy domów pomocy społecznej z wolontariuszami, w szczególności odpowiadając na pytania: Czy w każdym DPS mogą być świadczone usługi w ramach wolontariatu? Czy wolontariuszami mogą być przedstawiciele zawodów medycznych? Na jakich zasadach powinna opierać się relacja DPS–wolontariusz?

Rozdział VIII omawia niezwykle istotne zagadnienia dotyczące dokumentacji wytworzonej przez DPS, z uwzględnieniem dokumentacji pracowniczej i związanej ze specyfiką działalności DPS.

Normy regulujące standardy prowadzenia domów pomocy społecznej, mimo ich doniosłości w sferze społecznej, mogłyby nie funkcjonować odpowiednio, gdyby nie obecność w ustawie o pomocy społecznej norm sankcjonujących, stosowanych przez organy sprawujące nadzór nad DPS. Rozdział IX omawia zagadnienia związane z organami nadzoru nad DPS, kryteriami nadzoru oraz sankcjami. W tej części poruszono także różne aspekty (zarówno podmiotowe, jak i przedmiotowe) kontroli DPS.

Prima facie ostatni rozdział publikacji nie odnosi się do problematyki sygnalizowanej w tytule, dotyczy bowiem prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie prowadzenia placówki zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, co więcej, sam ustawodawca wyraźnie dyferencjuje tę aktywność od działania DPS. Biorąc pod uwagę przywołany zakres działalności gospodarczej, należy dostrzec funkcjonalne powiązanie między DPS a takim przedsiębiorstwem, dlatego zasadne jest uwzględnienie także rozważań dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie przedmiotowym odpowiadającym funkcjonowaniu DPS.

Publikację wzbogacono o wyciąg też z orzecznictwa sądowego i administracyjnego, które odnoszą się do poszczególnych przepisów ustawy o pomocy społecznej, normujących problematykę funkcjonowania domów pomocy społecznej oraz wzory formularzy wykorzystywanych w działalności tych jednostek organizacyjnych.

Oddając do rąk Czytelników trzecie wydanie książki *Domy pomocy społecznej. Organizacja i funkcjonowanie*, wyrażamy nadzieję, że jej zaktualizowana i uzupełniona zawartość stanie się pomocna dla osób pracujących w domach pomocy społecznej, jednostkach organizacyjnych samorządu terytorialnego zajmujących

się obszarem pomocy społecznej, przedsiębiorców rozważających aktywność w tej sferze, a także będzie inspiracją dla dalszych badań nad przepisami prawa regulującymi funkcjonowanie domów pomocy społecznej.

Swoją wdzięczność niezmiennie wyrażamy pod adresem prof. nadzw. dr. hab. Zbigniewa Czarnika za podjęcie trudu przygotowania recenzji pierwszego wydania książki oraz cenne uwagi, które przyczyniły się do jej ostatecznego kształtu, determinującego także zawartość niniejszego wydania. Szczególne podziękowania kierujemy do prof. nadzw. dr. hab. Agnieszki Żywickiej, której spostrzeżenia zawarte w recenzji do drugiego wydania książki wsparły autorki w pracy nad kolejnym wydaniem.

*Anna Jacek
Katarzyna Miaskowska-Daszkiewicz
Emilia Sarnacka*